

Helsinški Parlament Građana (hCa) Tuzla
Helsinki Citizens' Assembly (hCa) Tuzla
Omladinski resursni centar Tuzla
Youth Resource Center Tuzla
Hadži Bakirbega Tuzlića 1, 75000 Tuzla,
Bosna i Hercegovina
Tel/fax: ++387 35 258 077
e-mail: hcatuzla@bih.net.ba, orctuzla@bih.net.ba
www.omladina-bih.net

Međuvršnjačko nasilje u srednjim školama: Bosna i Hercegovina

Nacionalni izvještaj o rezultatima istraživanja međuvršnjačkog nasilja u Bosni i Hercegovini

ORC Tuzla, Avgust 2014

Sadržaj

Uvod	3
Bosna I Hercegovina kontekst	4
Metodologija.....	6
Analiza podataka	8
I. Forme I manifestacija nasilja.....	8
II. Ljudski odgovor na nasilje I načini kojima se nosi sa nasiljem	10
III. Potrebne promjene I moguće perspective za budućnost	12
Zaključci	13
Reference	14

Uvod

Ljudska sigurnost u Bosni i Hercegovini je relativno nov koncept i nije istraženo i shvaćeno područje i često se pod time misli na ratne traume i poslije ratna sigurnosna pitanja. Nije shvaćeno i viđeno kao svakodnevna borba sa konfliktima koji se dešavaju na radnom mjestu, kući ili školi i koji utiču na pojedince ili grupe na veoma ličnom nivou.

Povećano direktno, strukturalno i simbolično nasilje među mladima u srednješkolskoj populaciji (15 do 18 godina) koje se dešava u školama i oko škola u Bosni i Hercegovini često dovodi to pojačane nesigurnosti i žrtvama kod učenika i nastavnika koji rade u školama, ova tema je izabrana kao istraživačka tema od strane Bosne i Hercegovine kao partnera u projektu „međugranična građanska mreža za mir, pomirenje i sigurnost na Balkanu“.

U kontekstu ovog istraživanja, primarni fokus je na nesigurnosti mladih u srednjim školama, što je usko vezano sa više prijetnji i strahova za fizičku sigurnost i dostojanstvo. Suprotno tradicionalnim konceptima sigurnosti koji se vrte oko teritorijalnog integriteta i suvereniteta države, ljudska sigurnost prepoznaje da je sigurnost pojedinca esencijalna u izgradnju stabilnih i mirnih društava.

Ljudska sigurnost je također normativni koncept. Razmatra emancipaciju i jačanje pojedinaca koji bi trebali biti subjekti, a ne pasivni objekti ili podčinjena bića u stvaranju sigurnosti. U ovom istraživanju mi smo zainteresovani u pronalaženju nedosljednosti između jačine prijetnje i individualnih kapaciteta smislenog odgovora kako bi se ublažile prijetnje. Važno je imati na umu, da nesigurnost ne znači nedjelovanje tih koji je doživljavaju; ponekad načini sa kojima se nosimo sa nasiljem može biti pozitivno ali ponekad može imati indirektno ili dugoročno štetne efekte. U ovom istraživanju mi smo zainteresovani da otkrijemo kako se ljudi nose sa posljedicama nasilja u nekoliko srednjih škola u Bosni i Hercegovini.

Nasilje se klasificira u tri tipa društvenih odnosa:

- 1) Tradicionalni način gledanja na nasilje jeste tjelesne implikacije uzrokovane fizičkim djelima u kojima su subjekt i objekt povezani.
- 2) Strukturalno nasilje jeste način limitiranja ljudi u njihovim svakodnevnim životima. Ukorijenjeno je u društvenim strukturama obilježenim nejednakostima (nepravedna i izrabljivačka politika, ekonomska, legalni i društveni sistemi) koje se stvaraju kroz stabilne institucije, norme i prakse.
- 3) Kulturno nasilje je čin/ponašanje klasifikacije, odvajanja i isključivanja određenih grupa i stvaranje društvenih hijerarhija kroz upotrebu simboličkih i kulturnih fenomena. Podčinjeni ljudi su saučesnici u ovoj formi nasilja.

Ovo temeljno istraživanje će pokušati utvrditi uzročnike ekstremnih formi nasilja među mladima, ko su većinom žrtve i kako se učenici, škole, institucije i društvo nose sa tim i koji su strategije suočavanja mladih ljudi na nasilje. Istraživanje je provedeno

u četiri Bosansko Hercegovačka grada – Tuzla (Federacija BiH, Bošnjačka nacionalna većina), Bijeljina (Republika Srpska, Srpska nacionalna većina), Orašje (Federacija BiH, Hrvatska nacionalna većina) i Brčko Distrikt BiH (skoro jednak broj Srba, Bošnjaka i Hrvata).

Istraživanje je pokušalo da se fokusira na učenike škola i njihova iskustva vezana za nasilje, sa aspekta ljudske sigurnosti, uzimajući u obzir ne samo direktno fizičko nasilje ali i druge forme nasilja kao što su verbalne uvrede, maltretiranje i druge forme nasilja koje će biti otkrivene daljnjim fazama istraživanja kao što su intervjui i fokus grupe.

Sa stanovništva ljudske sigurnosti ovo istraživanje će se fokusirati na upravljanje posljedica nasilja i razumijevanje dinamike strategija suočavanja pojedinačnih mladih ljudi koji pate od ili su ugroženi nasiljem.

Bosna i Hercegovina Kontekst

Visokoškolski obrazovni sistem u BiH je rezultat procesa decentralizacije i podjele zemlje na dva entiteta u skladu sa Dejtonskim mirovnim ugovorom: Federacija Bosne i Hercegovina (FBiH) i Republika Srpska (RS). Federacija Bosne i Hercegovine je podijeljena u deset kantona, a Republika Srpska u šest regija. Brčko Distrikt BiH ima sopstveni obrazovni sistem. Polazeći od procesa decentralizacije, visoko obrazovanje se primarno reguliše na nivou entiteta i dalje se decentralizuje bazirano na entitetskim podjedinicama. Uprkos nedavnom usvajanju pravnog okvira za visoko obrazovanje država ima malo kontrole ili kompetencije u oblasti obrazovanja. Kao rezultat, važno je za daljnju diskusiju napomenuti da ne postoji ministarstvo obrazovanja na državnom nivou koje bi regulisalo obrazovni sistem. Kada se gore pomenuta decentralizacija visokog obrazovanja uzme u obzir treba se napomenuti da kao rezultat toga Bosna i Hercegovina može imati ukupno 14 zakona o visokom obrazovanju (jedan na državnom nivou, tri na nivoima entiteta i Brčko Distrikta BiH, i deset na nivou kantona u FBiH).¹

Ovaj obrazovni sistem doprinosi institucionalizaciji etničkih podjela gdje mladi ljudi su odvojeni i imaju limitirane mogućnosti da upoznaju ljude drugih nacionalnosti i školski nastavni plan ne pruža mogućnosti da se uči o drugim kulturama i nacionalnostima doprinoseći time izgrandnji barijera među ljudima.

Mladi ljudi koji su bili izbjeglice ili raseljena lica prisiljeni živjeti u novim gradovima i povratnici u njihove rodne gradove često nisu dobrodošli niti integrisani u lokalna društva gdje trenutno žive i to je bilo očigledno tokom fokus grupa u Orašju, Bijeljini i Brčkom.

Nedostatak ekonomskih prilika u Bosni i Hercegovini također rezultira visokom stopom nezaposlenih. Službene statistike ne uzimaju u obzir one ljude koji su

¹ Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2012), Osnovne informacije o obrazovanju u BiH http://www.mcp.gov.ba/org_jedinice/sektor_obrazovanje/osnovne_inf/?id=2021

zaposleni u sivoj ekonomiji, ali zvanična prosječna stopa nezaposlenosti mladih ljudi u dobi od 15-24 procjena je na preko 60 posto.

Ostala pitanja kao što su nacionalističke političke stranke, mediji, korištenje javnih površina i spor napredak ka EU integracijama, nedavni društveni proteste i poplave su također u velikoj mjeri doprinijele osjećaju nesigurnosti za opštu populaciju a posebno mlade. "Prirodni" odgovori za većinu mladih ljudi i učenika u školama je nasilje i oni imaju tendenciju da prihvate nasilje kao svakodnevni način komunikacije.

Zbog komplikovane administrativne strukture teško je prikupiti postojeće podatke o nasilju među mladima.

Postojeći izvještaj iz Republike Srpske kaže da su se škole bavile sa vršnjačkim nasiljem u 91% slučajeva i samo u 9% slučajeva škole su uključivale druge institucije uglavnom policiju, centar za socijalni rad i zdravstvene ustanove. Većina škola je izjavila da imaju saradnju sa tim institucijama i 63% škola su zadovoljne sa saradnjom ali zaključak je da je saradnja uspostavljena samo na obrazovnom i preventivnom karakteru i da je rijetka kod konkretnih slučajeva.

Škole su također izvjestile da je 95% prijavljenih incidenata uspješno riješeno. Prijavljeni slučajevi vršnjačkog nasilja su uglavnom iskazani u prvom, drugom i trećem razredu srednje škole, dok se smanjuje u četvrtom razredu škole. Dječaci su tri puta prijavljeni kao počinitelji u odnosu na djevojčice, dok su 62% žrtava vršnjačkog nasilja dječaci i 35% žrtava su djevojke (neke škole nisu odgovorile na ovo pitanje). Oblici vršnjačkog nasilja iskazani u školama: fizičko nasilje 83%, emocionalno nasilje 74% i jedan prijavljeni slučaj seksualnog nasilja. Žrtve vršnjačkog nasilja su različiti učenici u 69% slučajeva, dok 29% njih su bili žrtve više nego jednom.²

Čak i da ne postoje osnovni pokazatelji za ovu temu ili sprovedena sveobuhvatna studija, nasilje u školama je u porastu i ne možemo očekivati da naše škole same nađu rješenja za ove probleme.³ Cilj ovog istraživanja je doista potvrditi da je prevencija nasilja u školama je svačiji problem, posebno različitih aktera na lokalnom nivou. Civilno društvo, bez obzira da li u organizaciji ili ne, ne bi trebalo da ostane promatrač, ali bi trebalo da se samo direktno uključi na rješavanju problema u školi i zajednici. Obitelji treba ponovno otkriti njihovu aktivnu ulogu u obrazovanju i doprinijeti zajedničkom naporima za sprečavanje nasilja u školi.⁴

„CARE Bosnia“, „GIZ“, „Zdravo da ste“, „PRONI Brčko“, „Ured za ljudska prava“ Tuzla i „Perpetum Mobile“ su neke od NVOa iz Bosne koji su radili neka istraživanja na temu vršnjačkog nasilja u proteklom periodu i rezultati njihovih napora su značajni za ovo istraživanje u nedostaku drugih zvaničnih podataka.⁵

U „Zdravo da ste“ priručniku za rad kod sukoba mladih u školama glavni uzročnici za konflikt u srednjim školama su definisani u: Natjecateljska atmosfera, Atmosfera netolerancije, Neprimjerena komunikacija, Neprimjereno izražavanje emocija, Manjak

² Ombudsman za djecu Republike Srpske (2010). Vršnjačko nasilje u obrazovnom sistemu, Primjena Protokola o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja među djecom i mladima u obrazovnom sistemu Republike Srpske, ISBN 978-99955-687-0-2

³ Deutsche Welle (2013). Nasilje u školama u BiH, <http://www.dw.de/nasilje-u-%C5%A1kolama-u-bih/a-17219026>

⁴ Ilija Trninic (2012). Pregled postojećih dokumenata u BiH o prevenciji nasilja među mladima – srednje škole, ne objavljeno

⁵ Atlantska Inicijativa, Maloljetnička delinkvencija sve veći problem u BiH: http://www.atlantskainicijativa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=488%3Aamaloljetnika-delinkvencija-sve-vei-problem-u-bosni-i-hercegovini-&catid=44%3Anewsletter&Itemid=131&lang=hr (19.01.2014)

vještina da se nosi sa konfliktom, Zloupotreba moći od strane starijih, Nedovoljni školski resursi i različite vrijednosti.

Autori su tkošer prepoznali pet uobičajenih strategija suočavanja kod mladih: izbjegavanje, prilagođavanje, natjecanje, sardnja i kompromis kada je u pitanju nasilje.⁶

Istraživanje o vršnjačkom nasilju sprovedeno u 9 gradova u Federaciji BiH od strane CURE Fondacije daje podatke o 98% mladih ljudi koji su upoznati sa terminom „nasilje“ i 17% od njih je bilo žrtva nekog vida nasilja koje se desilo u školi ili fakultetu.⁷

„In fondacija“ istraživanje o iskustvima mladih u Bosni i Hercegovini o različitim formama nasilja i trauma u djetinjstvu se fokusira na mlade iz četvrtih razrede srednjih škola i njihovim iskustvima i njihovim iskustvima sa nasiljem sa glavnim fokusom na porodični status. Rezultati pokazuju da je 74% mladih ljudi imalo iskustva sa nasiljem, 74% je imalo traumatično iskustvo van porodice, dok je 55% njih imalo traumatično iskustvo koje je direktno povezano sa porodicom. Najveći broj ispitanika (62%) je doživjelo emocionalno zlostavljanje, fizičko zlostavljanje po svojoj učestalosti je na drugom mjestu (58%). Svjedok porodičnom nasilju je na trećem mjestu (43%) što predstavlja basu za sekundarnu traumu. Zapostavljanje u porodici je na četvrtom mjestu (27%) po učestalosti. Posljednji ali ne i manje važniji oblik nasilja je seksualno zlostavljanje koje čini 23,4% odgovora, što znači da je svaki četvrti ispitanik doživo neku vrstu seksualnog zlostavljanja. Skoro 40% ispitanika su bili izbjeglice ili raseljena lica tokom rata, alkohol i psihički problemu su također navedeni kao faktori koji utiču na pojavu nasilja.⁸

Metodologija

Ovo istraživanje je sprovedeno putem kvalitativnih metoda istraživanja u četiri grada u Bosni: Tuzla, Bijeljina, Orašje i Brčko Distrikt BiH. Kvalitativna metoda je uključivala istraživanje literature, evidentiranje dostupnih studija i podataka vezano za temu kao i postojanje zakonskih i podzakonskih akata koji se bave pitanjem vršnjačkog nasilja, diskusije s fokus grupama i intervjui. Primarna ciljna grupa za diskusije u fokus grupama su bili srednjoškolski učenici i roditelji, dok su opširni intervjui sprovedeni s ključnim osobama – direktorima škola, profesorima i školskim psiholozima.

Struktura fokus grupa

Ukupno je deset fokus grupa organizovano u četiri grada: osam fokus grupa sa srednjoškolskim učenicima i dvije fokus grupe sa roditeljima, što je rezultiralo

⁶ Zdravo da ste (2010). PRIRUCNIK Program prevencije vrsnjackog nasilja, <http://portal.skola.ba/start/LinkClick.aspx?fileticket=XicBJUYfSjM%3D&tabid=204> (19.02.2014)

⁷ CURE Fondacija, Istraživanje „koliko mladi i djeca znaju o nasilju“, www.fondacijacure.org/files/istrazivanje_KB_press%281%29.pdf (19.02.2014)

⁸ IN Fondacija, istraživanje o iskustvima mladih u Bosni i Hercegovini o različitim formama nasilja i trauma u djetinjstvu, www.infondacija.org/wp-content/uploads/2012/10/Survey-on-Youth-Experiences-in-Bosnia-and-Herzegovina-Concerning-Various-Forms-of-Violence-and-Trauma-in-Childhood.pdf (19.02.2014)

učešćem 107 srednjoškolskih učenika (54 ženskih i 53 muških učesnika između 15 i 18 godina) i 19 roditelja (10 ženskih i 8 muških učesnika). Selekcija ispitanika je vršena nasumično, u saradnji sa školskim vlastima i lokalnim nevladinim organizacijama.⁹

Fokus grupe sa učenicima u Tuzli, Brčkom i Orašju su održani u toku školske godine u školskim objektima bez prisustva profesora ili školskog osoblja (osim u jednoj školi u Tuzli, gdje je bio prisutan profesor) i zbog poplava nismo mogli dobiti dozvolu iz Republike Srpske Ministarstvo obrazovanja, pa je fokus grupa održana izvan školskih objekata.

Diskusije su imale audio snimanje i transkripti su pripremljeni za svaku fokus grupu. Svaka grupa je trajala u prosjeku od 45 o 70 minuta.

Tokom fokus grupa, pažnja se posvećivala utvrđivanju šta ljudska sigurnost znači za učesnika i identificiranje potencijalnih situacija i mjesta gdje se nasilje obično dešava kao i stav učesnika prema nasilju. Posebna pažnja se posvetila strategijama suočavanja kod učesnika i njihovo mišljenje o tome šta bi se trebalo uraditi da bi školsko okruženje bilo sigurnije. Za neke fokus grupe sa učenicima pitanje ličnog naoružanja je također bilo važno.

Sastanak stakeholdera

Sastanak stakeholdera je organizovan sa ciljem spajanja zvaničnika iz različitih oblasti, od lokalnih vlasti, akademika, nevladinog sektora, i predstavnika institucija kao što su policija i centar za socijalni rad. Tokom sastanka učesnici su izrazili svoja mišljenja o trenutnom stanju izvora nesigurnosti u školskim okruženjima, kao i aktivnosti koje su njihove institucije poduzele da bi se bavili problemom nasilja, kao i preporuke za poboljšanje. Ovaj sastanak koji je organizovan u Tuzli je potvrdio istraživačkom timu da institucije nemaju dovoljno kapaciteta i da bi pozdravile veće uključanje porodica i NVOa u aktivnosti usmjerene prema borbi protiv nasilja. Nekoliko prijedloga sa prvog stakeholder sastanka uključuje:

- Rad na aktivnostima prevencije sa učenicima u osnovnim školama
- Povećana saradnja među školama i centrima sa društvenu pomoć
- Rad na preventivnim aktivnostima
- Promocija pozitivnih i uspješnih priča

Opširni intervjui su organizovani sa školskim direktorima, pedagogima i školskim profesorima u Tuzli, Orašju i Brčko Distriktu.

⁹ Ministarstvo obrazovanja TK, Posavski kanton I Brčko Distrit BiH su dali pismenu saglasnost da se organizuju fokus grupe u školama dok Republika Srpska nikad nije odgovorila sa takvom dozvolom, tako da su se fokus grupe sa srednješkolskim učenicima u Bijeljini organizovale u saradnji sa lokalnim NVOima

Analiza podataka

Nalazi istraživanja koji su ovdje prezentovani su bazirani na kvalitativnom istraživanju provedenom sa različitim grupama: srednješkolskim učenicima, školskim direktorima, profesorima i roditeljima. Ovi nalazi će biti strukturisani u skladu sa tri glavna istraživačka pitanja:

- Kako se određena forma nasilja u okviru studija dešava, kako se manifestuje?
- Kako ljudi reaguju na to? Koje su glavne strategije suočavanja sa nasiljem?
- Šta ljudi žele promijeniti? Šta bi oni željeli kakva situacija da bude?

Svi ovi aspekti će se vidjeti kroz perspektivu različitih grupa koje učestvuju.

I. Forme i manifestacije nasilja

Kao što je i očekivano, u ovom istraživanju su se identificirale različite forme i tipovi nasilja. Nakon početnih diskusija sa učesnicima sve su lako razumijevali nasilje koje se dešava u njihovoj okolini, ali za koncept ljudske sigurnosti trebalo im je neko vrijeme da shvate. Odlučili smo da kategorišemo različite tipove nasilja prema broju različitih kategorija: psihološko, ekonomsko, društveno, seksualno, fizičko, rodno i nasilje zasnovano na pripadnosti/diskriminacija.

Dva najčešća oblika nasilja u Bosanskohercegovačkim srednjim školama su psihičko i nasilje zasnovano na pripadnosti/diskriminacija. Ove forme nasilja preovladavaju nad drugim formama u sva četiri grada i specifično se fokusiraju na osobe koje pripadaju drugim nacionalnim/etničkim/religijskim grupama, osobe sa invaliditetom ili osobe drugačije seksualne orijentacije, koje se manifestuje uglavnom verbalnim nasiljem ali često i uznenmiravanjem ili eskalacijom u fizičko nasilje ili druge tipove nasilja.

Orašje

Muški učenik: Ismijavanje vršnjaka, ponižavanje, uvrede

Jasmin: Da li ti razumiješ da je sve to nasilje? Da li se to dešava u školi?

Muški učenik: Da, definitivno, skoro svaki dan se dešava da neko primi uvredu

Ženski učenik: Dešava se u o okviru nekih ograničenja.

Jasmin: A koja su to ograničenja?

Muški učenik: Otprilike 50%

Tuzla

Muški učenik:

Tuzla

Muški učenik: U jednom razredu su bila četiri dječaka koja su verbalno vrijeđala jednog dječaka. Taj dječak ih je prijavio školskom pedagogu, i oni su pozvani da daju izjave, njihovi roditelji su također pozvani u školu i ocjene iz njihovog vladanja su smanjene. Dječak kojeg su vrijeđali je bio sramežljiv, zatvoren. Njega su vrijeđali tokom časa i snimali su sve, ta slika je objavljena na facebook stranici razreda, ispod slike se nalaze mnogi loši komentari.

Bijeljina

Ženski učenik: Momak ide u razred sa mnom, svi ga znaju, rat se desio bog zna kad – niti ja niti on nismo tada ni postojali, ali on još uvijek živi u tom vremenu. Jedan dan se samo okrenuo prema meni i rekao mi „Muslimansko kopile“. I šta uraditi tada? Otišla sam razrednom profesoru i prijavila ga. Kao

musliman znate. Pa šta ti imaš problem sa time što sam Muslimanka? Svi smo mi ljudi. Taj momak nije došao na školsku maturu, on živi u tom vremenu, u ratu i samo ratu. Rekao je da će on nastaviti tamo gdje je njegov djed stao.

Brčko:

Muški učenik: Postoje navijači klubova koji vrijeđaju jedni druge na nacionalnoj osnovi, pjevaju nacionalističke pjesme i vrijeđaju druge nacije. Često to vodi i u fizičko nasilje

U slučajevima verbalnog nasilja, postalo je dio svakodnevnih interakcija kod mladih, psovanje, vrijeđanje i ponižavanje jedni drugih zbog svakakvih razloga postalo je prihvatljiva konverzacija u tolikoj mjeri da se često ne prepoznaje kao nasilje, već kao „normalna“ komunikacija. Posljedično nije klasificirano kao ozbiljan problem, već kao problem generacije.

U istraživanju, forma cyber nasilja je također postala uobičajena kroz upotrebu slika i videa na društvenim medijima. Slikajući i snimajući kompromitujuće videa vršnjaka i puštanje ih na internet postalo je sinonim za uvrede i način ponižavanja.

Seksualno nasilje je pomenuto u nekoliko škola, kao i jedan uznemirujući primjer koji dolazi iz Bijeljine gdje jedna mlada djevojka koja ide u srednju školu tamo tvrdi da neki profesori često pokazuju pedofilne namjere, posebno prema mladim djevojkama koje se malo slobodnije odijevaju. Ovakav vid ponašanja nastavnika je poznat također i u Brčkom, gdje je nedavno školski pedagog u osnovnoj školi osuđen i zatvoren na dvije godine radi pedofilije, kao i slučaj sa nastavnikom religije u osnovnoj školi koji je uhvaćen dok je slao svoje gole fotografije mladom učeniku.

Socijalno nasilje se događa u školi, a počinioci su uglavnom djevojke koje se bore s drugim djevojkama zbog momaka, fizičkog izgleda, boje kose, haljine i drugih statusnih simbola. Ljudi koji dolaze iz siromašnih obitelji i sela su često žrtve ove vrste nasilja.

Rodno nasilje se događa u školama u kojima su dječaci su u većini pa se često glumi, u grupama, prema djevojkama koje ne djeluju ili se ponašaju na način na koji oni misle da se djevojka treba ponašati. Pored toga, seksualne manjine su često žrtve ove vrste nasilja.

Fizičko nasilje se ne dešava tako često u školama. Razlog tome je vjerovatno da se takva vrsta nasilja dešava van školskih zgrada – iza škola, ispred škola, u parkovima, na ulici ili u kafićima blizu škola. Ali ipak to počinje u školama, školskim hodnicima, gdje učesnici često guraju jedni druge, verbalno se međusobno vrijeđajući na nacionalnoj osnovi ili neke druge forme nasilja koje kasnije eskaliraju.

Vezano za ovo, mjesta na kojima se nasilje odigrava su slična u svim istraženim školama. To su mjesta u unutrašnjosti škole koja nisu pokrivena kamerama ili mjesta koje ne posjećuju nastavnici, kao što su učenički toaleti, tamni i udaljeni hodnici, mjesta van škole kao igrališta, ispred i iza škole, ulice koje vode ka školama, gradski parkovi i kafići.

Bijeljina

Muški učenik: Često vidimo fizičko nasilje, tako da ponekad ne smijem preći ulicu jer znam da se tuče dešavaju na mjestima okupljanja, tako da moram ići dužim putem.

Ženski učenik: Tačno se zna ne idi tom ulicom neko je izboden tamo, tamo nije sigurno. I često ti ne ideš sam.

Skoro svim učesnicima fokus grupa su poznati incidenti sa lakim naoružanjem ili nekom vrstom oružja i svi imaju strah od oružja a u nekoliko škola su čak spomenuli strah od bombi u školama, ali prema zvaničnim informacijama nikada niti jedna bomba nije pronađena. Ali postojalo je par slučajeva gdje su učenici imali kontakt sa oružjem, neki od njih i posjeduju oružje. Neki od učesnika posjedovanje oružja smatraju normalnom pojavom i odobravaju je radi svoje sigurnosti dok drugi se ne slažu sa ovom tezom.

Brčko

Jasmin: Da li je bilo slučajeva gdje je neko donio hladno ili vatreno oružje u školu? Da li ste možda čuli tako nešto?

Muški učenik: Moj rođak je radio to, kasnije se upucao sa puškom.

Muški učenik 2: Donosili su noževe. Oni sa noževima rezbare stolove i uništavaju školsku imovinu..

Muški učenik 3: Prije pet godina sam držao nož ispod svog kreveta. U kući smo imali vatreno oružje, sve smo to predali Amerikancima (NATO mirovna misija u BiH) i oni su to uništili.

Jasmin: Da li mislite da se kućno oružje treba predati nekome?

Muški učenik: Ne vjerujem u to. Uvijek trebate imati neko oružje u kući.

Muški učenik 2: Ako mislite na vojno oružje, to je vlasništvo države i treba se predati naravno

Bijeljina

Muški učenik: Mladi žive u stilu 90tih, simbolične majice, sportska odjeća. U Patkovača (škola i mjesto pored Bijeljine), „stara banda“ se tamo skuplja, dječko je ubijen samo zato što je drugi momak imao poremećaj disanja. Taj momak je imao nekakav aparat za disanje, usađen ili ne, ne znam ali estetski ej to jako čudno izgledalo. Neko je počeo da se šali na njegov račun, momak je otišao kući iv ratio se sa puškom i počeo je da puca na sve. Tu je također bilo i drugih ljudi. Niko nije očekivao da će doći sa oružjem. Momak je jednog ubio a drugi je uspio da pobjegne jer se puška zaglavila. Da se puška nije zaglavila bio bi to masakr. Još dugo nakon toga rupe od metaka i krv su bili vidljivi na tom mjestu.

II. Ljudski odgovor na nasilje i načini na koji se nose sa time

Kao odgovor na nasilje mladi ljudi su razvili brojne načine na koje se nose sa istim. Glavna razlika je u ličnom načinu sa kojim s neko nosi sa nasiljem i mogućnošću uključivanja različitih institucija u rješavanju nasilnih ili sigurnosnih situacija. Najdominantnija lična strategija među mladim ljudima jeste izbjegavanje konflikata i osoba koje prouzrokuju nasilje, postojanje prijatelja, porodice ili grupe ljudi oko njih koji ih mogu zaštititi, ili odgovarajući na nasilje sa nasiljem. Ovo je u slučaju da je blizak prijatelj izložen nasilju ili član njegove ili njene etničke pripadnosti. Oni koji su odluče da potraže podršku institucija često se razočaraju u ishod tih mjera, zbog činjenice da je sistem korumpiran i institucije nemaju legitimiteta ili moći da stvarno nešto urade. Ponovo je izjavljeno da su žrtve većinom manjine ili ljudi sa teškom materijalnom situacijom, koji su stidljivi ili „različiti“ od većine populacije, pojedinci. Dok počinio dolaze iz većinske populacije i često iz većih grupa koje na neki način imaju „pozadinu“ koja im daje moć nad drugim učenicima. Korisnici/dileri narkotika, članovi određenih „loših susjedskih bandi“ ili učenici iz drugih „loših škola“ se često vide kao počinio fizičkog nasilja u i oko škola.

Tuzla:

Muški učenik: Ja bih uzvratilo.

Ženski učenik: Ja bih ignorisala, to je najbolje.

Muški učenik 2: Kada vidim nasilje, ja stojim po strani, ne miješam se. Ne želim probleme.

Bijeljina:

Muški učenik: Kada je riječ o fizičkom nasilju, sukobima bilo koje vrste, iskreno ne smijem se miješati jer i ja mogu dobiti batine. A kada je riječ o psihološkom nasilju, ponekad se pokušam umiješati, ali se čini da su žrtve toliko naviknute na to da im stvarno više nije stalo do toga.

Brcko

Male pupil: If the victims are quiet, calm, poor and being perpetrated by someone stronger than them, I would help. I would report the guy I might get involved as well, I might be beaten as well.

Male pupil 2: I am trying to resolve that verbally, if that's not working than physically. Sometimes that is the only way to calm down someone who is disturbing you.

Interesantna je observacija da se većina učenika složila da bi im fizičko nasilje bilo puno prihvatljivije, nego psihičko nasilje. Slažu se oko toga da fizičko nasilja kraće traje i ne pravi veliku štetu (osim u ekstremnim slučajevima kada rezultira smrtnim ishodom) nego psihičko nasilje, koje traje duže (ponekad tokom cijelog perioda škole) i može izazvati ozbiljnu štetu kod mladih ljudi (u ekstremnim slučajevima rezultirajući samoubistvom).

Orašje

Jasmin: Šta je prihvatljivije za tebe, fizičko ili psihičko nasilje?

Muški učenik: Za mene fizičko nasilje. Lakše se riješava među muškarcima

Ženski učenik: Za mene je to verbalno

Muški učenik: Potučeš se i stvari se riješe. To je to

Neke škole imaju školsku policiju i sve škole imaju dežurnog profesora kao i menadžment koji treba da se brine o primjedbama učenika i da reaguje na nasilje, ali ovi institucionalne mehanizme učenici ne koriste zato je u fazi desk istraživanja broj prijavljenih slučajeva nasilja u školi bio nula. Dok formalne institucije nemaju povjerenje čini se da NVOi, pogotovo omladinski NVOi i aktivisti imaju i oni predstavljaju oruđe za mlade ljude kada im je potrebna podrška.

Brčko

Muški učenik: Kada se obratite školskom policajcu on kaže da nema veze sa time. Od policije nema pomoći. Postoji jedan ovisnik o narkoticima koji me je svakodnevno vrijeđao dok bih prolazio pored parka. On me je vrijeđao, govorio loše stvari i prijetio mi je. Kada sam ga prijavio rečeno mi je da ne mogu ništa uraditi dok on nešto ne uradi. Da li on treba da me ubije kako bi oni nešto uradili? On je u bolnici skoro svaku sedmicu, ljudi ga prebiju zbog njegovih prijetnji. Ako se sukobiš u samoodbrani onda si direktno umješan, ne znam šta da uradim po tom pitanju. Ako se umiješaš kriv si koliko i onaj što je to započeo.

Ženski učenik: Iako i prijavimo ništa se ne uradi po tom pitanju. Mi ćemo kasnije biti krivi što smo prijavili. Tako da stvarno nas ne interesuje šta ja i kako je.

Bijeljina

Ženski učesnik: Osobe koje rade u polju omladinskog aktivizma, to nisu obični ljudi. Nisu to osobe koje će te susresti svaki dan. To su ljudi koji žive da bi se sastajali i radili sa mladim ljudima. Osjećate se sigurno kada radite sa njima. To je ono što nama treba. Oni nisu osobe limitirane njihovim razmišljanjem, oni ti ne kažu šta da oblačiš ili koju vrstu muzike da slušaš. Seminari su odlični. Prvi dan seminara imaš problema u izražavanju, niko te ne komentariše, niko te gleda poprijeko.

III. Potrebne promjene i moguća perspektiva za budućnost

Mišljenja učesnika o mogućim promjenama i perspektivama za budućnost su slična kod različitih grupa. Intervjuisani učenici su predložili da je promjena sistema koji bi trebao da bude pravedniji i da radije kažnjava počinioce, nego da ignoriše problem. Osim toga učenici su dali nekoliko interesantnih prijedloga, kako bi se generalno promjenila svijest društva o ljudskoj sigurnosti. Oni predlažu širok spektar aktivnosti, gdje bi oni volontirali u organizaciji različitih aktivnosti kao što su: medijske kampanje, okrugli stolovi i vršnjačka edukacija o ljudskoj sigurnosti. A kao praktične aktivnosti predlažu radionice za profesore i roditelje, upitnike u školama gdje bi učenici naveli šta ih najviše smeta u određenoj školi, aktivna školska vijeća koja bi rješavala pitanja nesigurnosti, više sigurnosnih kamera ispred i iza škola kao i čak časovi samoodbrane za učenike.

Roditelji predlažu da roditelji preuzmu aktivniju ulogu u životu učenika i sigurnosnim pitanjima škole. Roditelji nemaju povjerenja u institucije odgovorne za obrazovanje u ovoj zemlji i podržavaju strože mjere kada su u pitanju odgovori na nasilje. Neki roditelji smatraju da se u nastavni plan uključi dio o ljudskoj sigurnosti ili neki posebni časovi. Službenici školske sigurnosti ili školski policajci bi trebali da budu aktivniji, roditelji su također predlagali da se učenicima daju školske kartice kako bi se spriječilo da drugi ljudi ulaze u škole.

Iz perspektive školskog osoblja, svi oni smatraju da se roditelji trebaju uključiti više u rješavanje slučajeva nasilja i predlažu pojačanu saradnju sa relevantnim institucijama odgovornim za ljudsku sigurnost, kao što su policija i centri za socijalni rad. Nisu predložena praktična rješenja.

Zaključci

Nema lakog zaključka na ovu temu. Mladi ljudi, kao glavne žrtva vršnjačkog nasilja u školama se ne mogu kriviti jer su stavljeni u situaciju gdje školski sistem i drugi sistemi oko njih ne rade u cilju olakšavanja njihove tranzicije iz djetinjstva u svijet odraslih. Loša političko, ekonomsko i post ratno društvo koje se jedva može nazvati državom u tranziciji pruža sve ostalo samo ne sigurno okruženje za mlade ljude u razvoju. Korupcija, nesigurnost, kriminalne aktivnosti, nezaposlenost i totalni pad moralnih standarda se svaki dan nalaze ispred mladih ljudi putem medija i ne postojanjem pozitivnih uzora. U trenutnoj situaciji, Bosna i Hercegovina sa svojim entitetima i Brčko Distriktom ne ide naprijed, ne poduzimaju se mjere za izlazak iz krize i rast, rame uz rame sa ostalim razvijenim zemljama. Trenutno odsustvo odgovornosti vlade na bilo kom nivou kao i institucionalni odgovor za bilo koju moguću krizu utiče na svakodnevni život običnih ljudi. Mladi ljudi koji traže svoje mjesto u svijetu suočavaju se sa stvarnostima i izborima i nedovoljno mehanizama za podršku. Roditelji kažu da su škole odgovorne a škole kažu da sve dolazi iz porodice...U situaciji gdje niko ne preuzima odgovornost, svi su odgovorni. Odgovorni sami za sebe. Ovo znači da mladi ljudi, učenici u školama i van škola bi učinili što mogu da se zaštite. Ukoliko je nasilje jedini oblik komunikacije koji su naučili od profesora i roditelja, onda je nasilje njihov svakodnevni odgovor na bilo koju situaciju sa kojom se suoče. I njih ne treba kriviti za to.

Nivo nasilja koji mladi ljudi vide svaki dan iz početka se smatra kao prihvatljiv i mladi ljudi se šale ponekad da je nasilje smiješno, ali nakon nekog vremena provedenog sa mladim ljudima počinje se shvaćati da mladi ljudi iz Bosne i Hercegovine ne vole situaciju u kojoj se trenutno nalaze. Oni su nesretni. Oni su zabrinuti. Oni se brinu. Brinu se za sebe, za svoje porodice, prijatelje pa čak i svoju naciju. I da, oni su spremni učiniti nešto. Većina ih izražava spremnost da volonterski doprinesu razvoju mirnog i boljeg društva. Oni nisu apatični i „opasni“ kako nastavnici, vlade i mediji vole da ih predstavljaju. Mladi ljudi sa kojima sam ja imao priliku raditi tko ovog istraživanja su me impresionirali sa svojim znanjem i ozbiljnim shvatanjem situacije u kojoj oni žive.

Na nama je sada, odraslima, da preduzmemo potrebne korake kako bi učinili škole u Bosni i Hercegovini sigurnijim mjestima, mjestima sa više mogućnosti za mlade ljude. Sa mladim ljudima iz škola, zajedno sa institucijama, roditeljima, medijima i NVOima, trebamo da preduzmemo odgovornost za budućnost ove zemlje i odgovornost za ljudsku sigurnost. Upravo ovdje i upravo sada.

Reference

Sastav fokus grupa

Tip	Lokacija	Specifičnosti
Mladi ljudi	Tuzla	Godina od 15 do 18, gender izbalansirano
Mladi ljudi	Bijeljina	Godina od 15 do 18, gender izbalansirano
Mladi ljudi	Orašje	Godina od 15 do 18, gender izbalansirano
Mladi ljudi	Brčko	Godina od 15 do 18, gender izbalansirano
Roditelji	Brčko	Ženska dominacija, Uglavnom domaćice
Roditelji	Bijeljina	Heterogeni po polu i statusu zaposlenosti

Opširni intervjui

Škola	Lokacija	Pozicija
Poljoprivredna i medicinska škola Brčko	Brčko Distrikt BiH	Pedagog, direktor i nastavnici
Gimnazija Brčko	Brčko	Nastavnici
Srednja škola Orašje	Orašje	Direktor
Omladinska organizacija PRONI	Bijeljina	Omladinski radnik

Sastanak stakeholdera, spisak učenika

- Elmin Husanović, Policija TK
- Amra Kapidžić, Policija TK
- Dejan Brkić, Javna ustanova „Disciplinski centar za maloljetnike“ Tuzlanski kanton
- Emir Huskić, Javna ustanova „Disciplinski centar za maloljetnike“ Tuzlanski kanton
- Alis Begić, pedagog Hemijska Mješovita škola u Tuzli
- Ankica Grgić Mišković, pedagoški odjel Tuzlanskog kantona
- Nihad Mešić, edukacijski službenik OSCE Tuzla
- Nihad Mešić, edukacijski službenik OSCE Tuzla
- Mujesira Hasanović, Centar za terapiju i rehabilitaciju „Vive Žene“ Tuzla
- Ljubica Mladenović, odjel za mlade, gradska uprava Bijeljina
- Edita Bečić, odjel za obrazovanje, Brčko Distrikt, Škole: Učiteljska i Psihološko/pedagoška